

UN VAS ROMAN ÎN FORMĂ DE CAP UMAN, DESCOPERIT LA BĂRBOȘI-GALAȚI ÎN REGIUNEA DUNARII DE JOS

ION T. DRAGOMIR

În ultimii ani au intrat în colecțiile Muzeului județean de istorie Galați o serie de piese arheologice antice, de mare valoare documentar-științifică, contribuind astfel la îmbogățirea și teaurizarea patrimoniului cultural național. Printre acestea se numără și descoperirea întâmplătoare a unui vas roman în formă de cap uman. Descoperirea s-a făcut în anul 1970, cu prilejul lucrărilor de excavație, întreprinse la cel de al treilea furnal de pe platforma marelui Combinat Siderurgic Galați, în imediata apropiere a castrului roman de pe dealul Tirighina - Bărboși, adică la NV de castru, în zona necropolei tumulare¹.

După informațiile descoperitorilor și documentarea noastră la fața locului, s-a putut constata că în acel punct se afla o mică movilă denivelată ce se încadrează în ansamblul zecilor de tumuli funerari, răspândiți la mari distanțe în jurul acestui castru de la gura Siretului, din regiunea de sud a Moldovei.

Din pastă fină, compactă, bine arsă, de culoare roșie-cărămizie, vasul are pereții subțiri, acoperiți pe întreaga suprafață exterioară cu o angobă de culoare brun-roșcată, în cea mai mare parte corodată². În stare fragmentară, piesa a putut fi reconstituită, lipsindu-i trei mici fragmente din partea opusă figurii umane.

De formă semisferoidală, vasul are gura larg deschisă, ovală, buza rețezată, gîtul scurt și fundul plat. Cele două toarte ovoidale în secțiune, bandate, canelate median-longitudinal, sînt prinse de sub buză și pe umărul vasului în semicerc. Regiunea inferioară a corpului prezentînd o largă canelare orizontală, dă impresia că vasul se termină printr-un picior sau postament evazat, care de fapt reprezintă gîtul figurii umane oval în secțiune (fig. 1 și 2).

¹ Fragmentele ceramice ale vasului au fost strînse de la locul descoperirii de către o grupă de soldați care lucrau în cadrul Combinatului, cărora țiinem să le mulțumim în mod deosebit și pe această cale pentru grija și dragostea ce o poartă monumentelor și relicvelor din trecutul îndepărtat al patriei noastre.

² Pentru a putea fi intuite cît mai bine proporțiile vasului și cele ale figurii umane, dăm cîteva cifre referitoare la dimensiunile sale: înălțimea=0,116 m; diam. maxim=0,094 m; diam. gură=0,059 m; diam. fund=0,068 m și 0,003 m grosimea pereților. Vasul poartă numărul de inventar 17999.

Pe cap, părul bogat și ondulat este pieptănat drept pe mijloc, în şuvițe, ce cad în bucle pe frunte și urechi, lăsînd un spațiu relativ restrîns pentru ochi și restul frunții. Fața aproape rotundă, precis conturată anatomic, are ochii mari, mărginiți de sprincene proeminente, puternic arcuite, nasul drept în prelungirea frunții, potrivit ca mărime și gura cu buzele mari cărnose. Obrajii cu pomeții ușor reliefați se termină printr-o bărbie cu gropiță, care-i dă o notă de frumusețe și de farmec în plus, întregind în mod armonios portretul deosebit de realist al acestei figuri umane feminine ce seamănă cu o Menadă.

În partea opusă figurii umane, ce constituie occipitalul, suprafața vasului este acoperită în întregime cu păr, artistic reliefat în şuvițe lungi ce ajung pînă în regiunea gîtului.

Pînă în prezent nu cunoaștem nici un vas cu reprezentare identică pe teritoriul patriei noastre. Totuși, există anumite exemplare apropiate ca înfățișare și tehnică, descoperite la Olbia, în regiunea de sud a U.R.S.S.³

Referitor la aria de răspîndire s-a constatat că numărul exemplarelor de Kopffgefässe descoperit pînă acum este mult mai mare în Moesia Superior, la sud de Dunăre, pe teritoriul R. P. Bulgaria și R. S. F. Iugoslavia, decît la nord de Dunăre în Dacia Traiană⁴.

În ceea ce privește locul lor de proveniență actualmente se știe că anumite centre africane produceau astfel de vase în formă de cap uman, de dimensiuni reduse⁵, similare cu piesa noastră descoperită în împrejurimile castrului roman de la Tirighina — Bărboși. În lumina amplelor cercetări arheologice, întreprinse în nordul Africii, se poate aprecia că vasele ceramice, în formă de cap uman, de care ne ocupăm în mod special, sînt bine documentate în perioada romană tîrzie⁶. În acest sens, putem cita prezența unor exemplare romane Kopffgefässe, masculine și feminine, precum și alte tipuri de vase romane, prevăzute cu ștampilele atelierelor de fabricație (NAVIGIUS, OLITRESIS, IANUARIUS, SEPTUS, SATURNINUS, TAHINAS), descoperite la Raqqada. Dintre acestea, unul se păstrează în anticariatul din Cartagina⁷. În Africa, în afară de Tunisia centrală, astfel de ateliere ceramice se găsesc într-o mai mică măsură, în Libia, Tripolitania,⁸ Cyrenaica, în Algeria orientală⁹ etc.

³ B. Farmakovski, *Archäologischer Anzeiger*, 2, 1908, p. 190, fig. 19; Silviu Sanie, *Importuri elenistice și romane în cîteva cetăți și așezări dacice din Moldova*, în SCIV, tom. 24, 3, București, 1973, p. 418—419.

⁴ Informații primite de la colegul Gheorghe Popilian de la Muzeul Olteniei din Craiova, căruia ținem să-i mulțumim în mod deosebit și pe această cale.

⁵ A. Carandini, *Mélanges d'archéologie et d'histoire. École Française de Rome*, 82, 1970, 2, p. 772, nota 2 și p. 773, fig. 48; Silviu Sanie, *op. cit.*, p. 419.

⁶ J. W. Salomonson, *Études sur la céramique romain D'Afrique*, Tunis, 1968, p. 109, fig. 24 și p. 136, fig. 47.

⁷ *Ibidem*, p. 111.

⁸ *Ibidem*, p. 113.

⁹ J. W. Salomonson, *op. cit.*, nota 100 (Piesă inedită, situată în muzeul din Tripoli, provenind dintr-un mormînt, descoperit la Gargarésh, în 1961, forma XII, informație de la M. A., di Vîta).

Despre cronologia vasului, putem aminti că o serie de cercetători străini cum ar fi B. Farmakovski¹⁰ și U. Hausmann¹¹ datează reapariția acestui tip de vase după secolul al III-lea î. e. n.¹² Firește, stabilirea unei cronologii cât mai precise este oarecum dificilă. Spunem aceasta, deoarece vasele de forma figurilor umane din sticlă¹³, bronz¹⁴ sau ceramică¹⁵ continuă să apară în toată epoca elenistică și cea romană¹⁶.

Oricum, vasul prezentat, atît prin contextul descoperii sale arheologice întimplătoare, cît mai ales prin trăsăturile sale caracteristice, poate fi datat cu siguranță în cea de a doua jumătate a secolului II e. n. și secolul al III-lea e. n., ca de altfel majoritatea materialelor arheologice romane descoperite, atît în castrul de la Bărboși — Galați, cît și în împrejurimile sale¹⁷.

Prin descoperirea acestui Kopffgefässe de la Bărboși — Galați, din regiunea Dunării de jos, unic pînă acum pe teritoriul țării noastre, tezaurul patrimoniului cultural național și-a sporit colecțiile cu încă o interesantă piesă romană de mare valoare documentar - științifică, contribuind prin aceasta cu noi dovezi arheologice la îmbogățirea istoriei antice a României.

VASE ROMAN DE LA FORME D'UNE TÊTE HUMAINE
TROUVE A BĂRBOȘI — GALAȚI, DAN LA REGION DU
BAS — DANUBE

— R é s u m é —

Dans travaux d'excavation entrepris en 1970 dans la plateforme du combinat siderurgique de Galați, à proximité du castrum romain de la colline Tirighina, on a trouvé un vase romain très intéressant, de la forme d'une tête humaine.

¹⁰ B. Farmakovski, AA, 4, 1910, p. 241.

¹¹ U. Hausmann, Athenische Mitteilungen, 71, Berlin, 1962, p. 268.

¹² Silviu Sanie, op. cit., p. 419.

¹³ O. Doppelfeld, *Römisches und fränkisches Glas in Köln*, Köln, 1966, p. 35, fig. 16 71/1 și 2 sau penru o epocă mai târzie (secolele III — IV e. n.) fig. 44 și 45.

¹⁴ A. Radnóti, *Die römischen Bronzegefässe Pannonien*, Dissertatione Pannonice, Ser. II, nr. 6, Leipzig, 1938, p. 173, pl. 54.

¹⁵ V. S. Dolgoruhov, G. A. Tsvetaeva, *Sovetskaja Arheologija*, 4 Moskova, 1971, p. 297, trecînd în revistă comunicările sesiunii științifice în memoria lui B. V. Farmakovski (Leningrad 1971), menționează și comunicarea cercetătorului D. S. Hertziger, *Figurnye sosudy Olbii pervych vekov nașei ery*. În afară de importul din Asia Mică și Egipt se amintește și producția locală a ceramicii superioare în secolele I î. e. n. — II e. n.; R. Pagenstecher, *Archäologischer Anzeiger*, 32, Berlin, 1917, p. 113, fig. 40; Silviu Sanie, op. cit., p. 419.

¹⁶ Silviu Sanie, op. cit., p. 419.

¹⁷ Din literatura de specialitate și din informațiile pe care le deținem, reiese destul de limpede, că, vasele romane Kopffgefässe sînt relativ bine cunoscute pe teritoriul patriei noastre, provenind în general din descoperiri întimplătoare și săpături sistematice. Colegul Ion Mitrofan, de la Muzeul de istorie a Transilvaniei, din Cluj-Napoca, ne-a informat că la Micăsasa, jud. Sibiu, în așezarea romană, a descoperit recent un vas roman în formă de cap uman, masculin, din pastă roșie, cu angobă brună, data în sec. II — III e. n.

Selon les renseignements recueillis auprès de ceux qui l'ont trouvé et notre propre recherche sur place, il s'ensuit qu'à cet endroit se trouvait une petite butte dénivellée, appartenant à l'ensemble constitué par les dizaines de tumuli funéraires, dispersés sur de grandes distances dans les environs du castrum.

La pâte de très bonne qualité, compacte, bien cuite, de teinte d'un roux de brique, le vase offre des parois minces, à la surface extérieure recouverte d'une engobe d'un brun tirant sur le roux et corrodée dans sa majeure partie. Trouvée à l'état fragmentaire, cette pièce a pu être restituée. De contour sphérique, le vase est doté d'un goulot à large ouverture, dessinant un ovale, le rebord tranché. Son col est court, le fond plat. Il est muni de deux anses à cannelure médiane. Tout le vase repose sur un pied ou postament évasé, qui représente de fait le cou de la tête humaine.

Cette tête était recouverte d'une riche chevelure ondulée, peignée tout droit au milieu, avec des mèches bouclées retombant sur le front et les oreilles et qui ne laissent que peu de place pour le bas du front et pour les yeux. Le visage presque rond, présente un contour anatomique précis, avec de grands yeux surmontés de sourcils saillants et presque en accent circonflexe. Un nez droit, de longueur normale, prolonge le front, au-dessus d'une bouche aux grandes lèvres charnues. Les joues aux pommettes légèrement soulignées s'achèvent par un menton à fossette, complétant harmonieusement ce portrait d'un réalisme tout particulier : il s'agit d'une figure féminine faisant penser à une Menade.

Des vases de cette espèce, c'est-à-dire de la forme d'une tête humaine (Kopffgefässe), analogues comme forme et technique, sont attestés à Olbia, dans la région méridionale de l'URSS. Le nombre des Kopffgefässe mis au jour jusqu'à présent est de beaucoup plus important en Mésie Supérieure qu'au nord du Danube, en Dacia Trajane.

Quant à leur lieu d'origine, on sait à présent que certains centres africains produisaient des vases de la forme d'une tête humaine et de la même taille réduite que la pièce trouvée dans les environs du castrum romain de Bârboși — Galați.

Tant par le contexte archéologique de sa trouvaille fortuite, que — et surtout — par ses traits caractéristiques, ce vase romain peut être daté en toute certitude de la seconde moitié du IIe et au IIIe siècle de n. è., de même du reste que la majorité des vestiges archéologiques romains récupérés sur le castrum de Bârboși — Galați et dans les environs.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1 — Vase céramique romaine de la forme d'une tête humaine, trouvé à Bârboși — Galați, dans la région du Bas — Danube.

Fig. 2. — Vase céramique romain — Kopffgefässe — trouvé à Bârboși — Galați, dans le midi romain de la Moldavie.

1a

1b

1c

Fig. 1. Vas ceramic roman în formă de cap uman, descoperit la Bărboși — Galați, în regiunea Dunării de Jos.

Fig. 2. (Diapozitiv color) Vas ceramic roman — Kopffgefäße —, descoperit la Bârboși — Galați în sudul roman al Moldovei.